

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifin lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle opintoetuslaiksi ja eräksi muiksi laeiksi

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/35745/2023

1. Esityksen yleiset tavoitteet

Unifi pitää kannatettavana esityksen tavoitetta täysipäiväisen opiskelun mahdollistamisesta, opiskeluaikaisen toimeentulon turvaamisesta sekä valmistumisen kannustimien vahvistamisesta. Yliopistoille opintotuen valmistumiseen kannustavat elementit, pääasiassa opintolainahyvitys, ovat merkittäviä, sillä yliopistojen rahoitusmallissa huomioidaan valmistuneet ja tavoiteajassa valmistuminen.

Lisäksi Unifi haluaa huomauttaa, että Suomi on asettanut juuri julkaistussa Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiossa tavoitteekseen 60 %:iin korkeakoulutettujen osuuden 25-34-vuotiaiden ikäluokasta. Opintotukea, sen tasoa ja sen kannustinelementtejä tulisi tarkastella suhteessa tähän tavoitteeseen.

2. Opintorahan, asumislisän ja opintolainan valtioneuvoston myöntäminen ja määrät

Ei lausuttavaa.

3. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika muissa kuin korkeakouluopinnoissa

Ei lausuttavaa.

4. Opintotukeen oikeuttavat opinnot ja tukiaika korkeakouluopinnoissa

Opintotukiajan kestoa rajaavia tutkintokohtaisia tukikuukausia on vähennetty viimeisimmissä uudistuksissa vuosina 2014 ja 2017. Vaikka opintotukikuukausien rajaus voi parhaimmillaan kannustaa ripeään valmistumiseen, on riskinä myös, että tukikuukauden loppuvat kesken ja opintojen loppuun saattaminen hankaloituu merkittävästi. Opintotuen tulisi olla riittävä koko tutkinnonsuoritusajalle ja mahdollistaa opintoihin keskittyminen päätoimisesti.

Unifi pitää hyvänä esityksen ehdotusta harkinnanvaraisen pidennyksen ulottamisesta koskemaan entistä suurempaa opiskelijajoukkoa, esimerkiksi urheilijoita, opintoalan vaihtajia ja ulkomailla opiskelleita. Muutos omalta osaltaan joustavoittaa opintotukijärjestelmää ja ottaa entistä paremmin huomioon erilaisissa tilanteissa olevat opiskelijat.

5. Huoltajakorotus

Huoltajakorotuksen muuttamista lapsikohtaiseksi Unifi kannattaa ja näkee, että muutos voi edistää perheellisten opiskelijoiden opintojen sujuvuutta.

6. Oppivelvollisen erityinen asumislisä ja koulumatkatuki

Ei

lausuttavaa.

7. Opintolainan myöntäminen ja valtioneuvoston takaus

Opintolainojen määrät ovat nousseet huomattavasti viime vuosina, ja vuonna 2024 maisteriksi valmistuneiden keskimääräinen opintolaina oli jo 24 700 euroa. Summa on kolminkertaistunut kymmenen vuoden aikana. Opintolainamäärien kasvu voi osaltaan lisätä nuorten epävarmuutta ja painetta kouluttautumiseen liittyen, mitä Unifi pitää huolestuttavana kehityksenä. Velkaantuminen vaikuttaa etenkin matalasta sosioekonomisesta taustasta tuleviin opiskelijoihin.

8. Luottolaitoksen velvollisuudet ja opintolainan takaisinmaksun vaatiminen

Ei

lausuttavaa.

9. Korkoavustus

Ei

lausuttavaa.

10. Opintolainahyvitys

Opintolainahyvitys on ollut käytössä vuodesta 2014 lähtien, ja kuten hallituksen esityksessä todetaan, on sen vaikutuksia opintojen läpäisyyn vaikea erottaa muiden opiskeluun vaikuttavien tekijöiden vaikutuksista. Käytettävissä oleva tutkimus- ja tilastotieto viittaa kuitenkin siihen, että opintolainahyvitys on parantanut opintojen läpäisyä, nopeuttanut korkeakoulututkintojen suorittamista sekä lisännyt opintolainan käyttöä. Lainaa nostaneista opiskelijoista suurempi osa valmistuu tavoiteajassa verrattuna niihin opiskelijoihin, jotka eivät nosta opintolainaa. Unifi näkee, että opintolainahyvitys on valmistumisen kannusteiden näkökulmasta tärkeä osa opintotukijärjestelmää.

Esityksessä opintolainahyvityksessä huomioitava vähimmäislainamäärä nostettaisiin 8000 euroon nykyisestä 2500 eurosta ja hyvitystä porrastettaisiin niin, että korkeamman hyvityksen voi saada tavoiteajassa valmistuessa ja matalamman hyvityksen määräajassa valmistumisessa. Lainahyvityksen enimmäismäärä asetettaisiin 7000 euroon, kun nykyisellään euromääräistä enimmäismäärää ei ole.

On mahdollista, että uudistuksen myötä nykyisin määräajassa valmistuvat opiskelijat valmistuisivat entistä enemmän tavoiteajassa suuremman hyvityksen kannustamina. Kuitenkin hallituksen esityksessä vaikutukset arvioidaan maltillisiksi.

Unifi näkee, että opintolainahyvitykseen esitetyt muutokset on arvioitava tarkkaan valmistumisen kannusteiden näkökulmasta. Esityksessä hyvityksessä huomioitava alin lainamäärä nousee 8000 euroon, mikä tarkoittaa sitä, että kannustinvaikutus ei ylety niihin, joilla on tätä pienemmät lainat. Osa nykyisin kannustinvaikutuksen piirissä olevista opiskelijoista, eli he, joilla lainamäärä on suhteellisen pieni, jäävät kannustinvaikutuksen ulkopuolelle.

Samalla ehdotettu malli kuitenkin heikentää kannustavuutta maisterivaiheen opintojen osalta, sillä opiskelija voi saavuttaa lähes enimmäishyvityksen jo kandidaatin tutkinnon perusteella opintotuen vahvan lainapainotteisuuden sekä hyvityksen enimmäismäärän vuoksi. Tämä voi johtaa siihen, että opintolainahyvitystä nostetaan aiempaa useammin jo kandidaatin tutkinnon jälkeen, jolloin järjestelmän kannustavuus kohdistuu käytännössä vain kandidaattitutkinnon suorittamiseen.

Lisäksi tilanteessa, jossa opiskelija suorittaa esimerkiksi 300 opintopisteen tutkinnon ja nostaa opintolainaa täysimääräisesti, ei opiskelijan näkökulmasta ole merkittävää taloudellista eroa valmistuuko hän tavoite- vai määräajassa, sillä opintolainahyvityksen enimmäismäärä pysyy samana. Tämä heikentää kannustimia suorittaa maisteritutkinto tavoiteajassa. Myös laajemmissa tutkinnoissa kannustettavuus heikkenee. Yliopistojen näkökulmasta on tärkeää, että opiskelijat valmistuvat ajoissa siitä ylimmästä tutkinnosta, johon heille on opiskelijavalinnassa annettu suorittamisoikeus.

11. Takausvastuulaina ja sen perintä

Ei lausuttavaa.

12. Muut liitelait

Ei lausuttavaa.

13.

Esityksen

vaikutusarviot

Ei

lausuttavaa.

14. Muita huomioita

Ei lausuttavaa.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jari Ojala
puheenjohtaja

Heikki Holopainen
toiminnanjohtaja